

1.
Macchiotti
Ljubljana
Sv. Petra cesta 30

Trgovina z usnjem
domačega in ino-
zemskega izdelka
iz najboljših pri-
znanih tovarn v raz-
ličnih kakovostih.
Prodaja na veliko
in malo čevljar-
ske potrebščine in
gornje dele čevljev

rimskem zidu smo bili gospodje, in naše kraljestvo na Mirju je bilo takorekoč eksteritorialno. Na kratko: bilo je naše veselje! Ne spominjam se, da bi bil kdaj na Mirje pogledal strah vseh paglavcev — mestni »kifelc«, kakor smo imenovali mestne policaje, — ki so imeli v onih časih na prsih prišit svetel kovinast polmesec — bogve zakaj! — Kaj pa je imel tudi tak-le mestni »kifelc« opraviti tu na deželi!? Naš edino priznani policaj ali bolje nekak pedel je bil — stari Matevže, ki je nastopil le tedaj, kadar so le preveč pokali kapseljni in se je iz raznih lukenj v rimskem zidu že preveč kadilo. Rimski zid je imel namreč zelo pripravne bolj ali manj razmajane leve (niše), ki so bile kakor nalašč za skrivalnice, ali pa tudi za — ognjišča; nekoč smo kuhali v taki luknji mlado postovko, ki smo jo ujeli pri Cili¹ nekje pod streho, drugič pa pekli — Cilino kokoš, ki sem jo po nesreči nekoliko preveč zadel s fračo v krof! Oh, v takih slovesnih prilikah je vladal precejšen hrup na Mirju in se je iz tistih lukenj tudi malo bolj kadilo, pa tudi — pokalo. Tedaj se je prikazal iz svojega dvorišča stari Matevže² z nekakimi burkljami ali nečem podobnim, bolj ali manj nevarnim orodjem — pa za nas rimskocestarske barabice dovolj izdatnim strašilom, da smo se razkadili na vse strani ter zlezli skozi tiste špranje v svoje »brloge«; brž pa smo se zopet prikazali na pozorišču, ko smo izza voglov konstatirali, da je zrak zopet — čist. Oj, dobričina Matevže, kako si se nam moral pri svoji dobrodušnosti na tihem smejeti! Nas pač ni bilo težko ustra- hovati: bili smo sicer razposajeni, a ne nemškega rodu, ki se razen Boga ne boji ničesar na svetu; kajti bali smo se Boga kolikor toliko, neprimerno bolj pa »kifelca« in z njim v zvezi »mestne špehkamre« — nekake bivše ljubljanske »Glavnjače«, t. j. policijskih zaporov na ljubljanskem magistratu. Tam si se lahko

¹ Cila Podkrajšek, posestnica stare furmanske hiše in gostilne pri Jurčku na Luži (Rimska cesta št. 11).

² Matevže vulgarno ime lastnika znane hiše na Mirju; bivši trgovec s kislim zeljem Fran Jakopič, oče Josipa in Riharda Jakopiča. Bil je lastnik »Prve ljubljanske tovarne za pripravljane kislega zelja in kisle repe«. To je bilo eno tistih solidnih starih domačih podjetij, ki je brez reklame zgolj po svoji kvaliteti poneslo sloves ljubljanskega kislega zelja v širni svet (nekaj ga je šlo celo v Ameriko in Egipt) in s tem kolikortoliko tudi slovensko ime. Po očetovi smrti je vodil to podjetje s svojo sestro Reziko Debevčevu sin Josip, a ga je po vojni radi izpremenjenih razmer opustil.

Franjo Jakopič

Marija Jakopič

spoznal s pijanci, ušmi in stenicami — in tega smo se najbolj bali. Samo enkrat je nastopil policaj, ko smo ujeli lepo, belo Cilino kokoš, jo pobarvali z najrazličnejšimi barvami, nato pa spustili, da so se pričele spriče svoje tako nacihrane tovarišice druge kokoši plašiti. Ušla je zato na Rimsko cesto, kjer smo jo lovili na veliko veselje občinstva, češ da je to — Cilin »papagaj«. No, policaj, ki je nastopil s pravim humorjem, mi ni ničesar napravil, — a zato tem več — huda Cila, ki me je vrh tega šla tožit v šolo k staremu Gerkmanu, da me je oštel pred vsem razredom, češ, zakaj izprcminjam Ciline kokoši v — papagaje! To je bil tudi menda edini dogodek, ki je segel preko okvirja obzidanega našega Mirja v mesto. Sicer pa je ostalo vse naše veselje osredotočeno na našem ljubem rimskem zidu, ki bi vedel marsikaj povedati. Tam smo lovili martinčke, si jih vtikali za — srajco, zgečkali s slamicami murne ter jih spravljali v svoje naluknjane »škatle«, da so nam peli še po noči doma ob posteljah o prelestnem čaru našega Mirja, ki smo tudi po noči o njem sanjali. Preko Mirja pa nas je vodila tudi pot v Kolezijo, tedaj edino kopališče za meščane že na deželi, seveda brez vseh onih hišic in vil, ki stoje danes okoli njega: danes je takorekoč sredi mesta... Ob zidu Paichlovega¹ vrta pa je tekel majhen potoček, v katerem smo lovili male vodne kebre in druge prečudne živali. Tudi ta mali potoček je bil del našega kraljestva na Mirju, — in tudi o njem se nam je ponoči sanjalo...

Mirje samo pa tudi ponoči ni spalo. Tam, kjer smo imeli preko dneva svoje bojne plese, je zakraljevala v tistem mraku boginja ljubezni, o kateri mi nismo nič vedeli. Rimski zid, tedaj še ves obdan z zemljo, kakor iztapičiran, je nudil sliko dolgega miniaturnega, nizkega gorskega grebena s travnatim »gorskim« pobočjem na obeh straneh, po grebenu samem pa je bila bolj ali manj razgledna pot, po kateri smo se včasih v zgodnjih jutranjih urah izprehajali in — »gulili« za šolo; Mirje torej ni bilo samo torišče zabave in prešernega veselja. — Ko smo pa mi spali, so se ob tem zidu in njega pobočjih, ki je čez dan

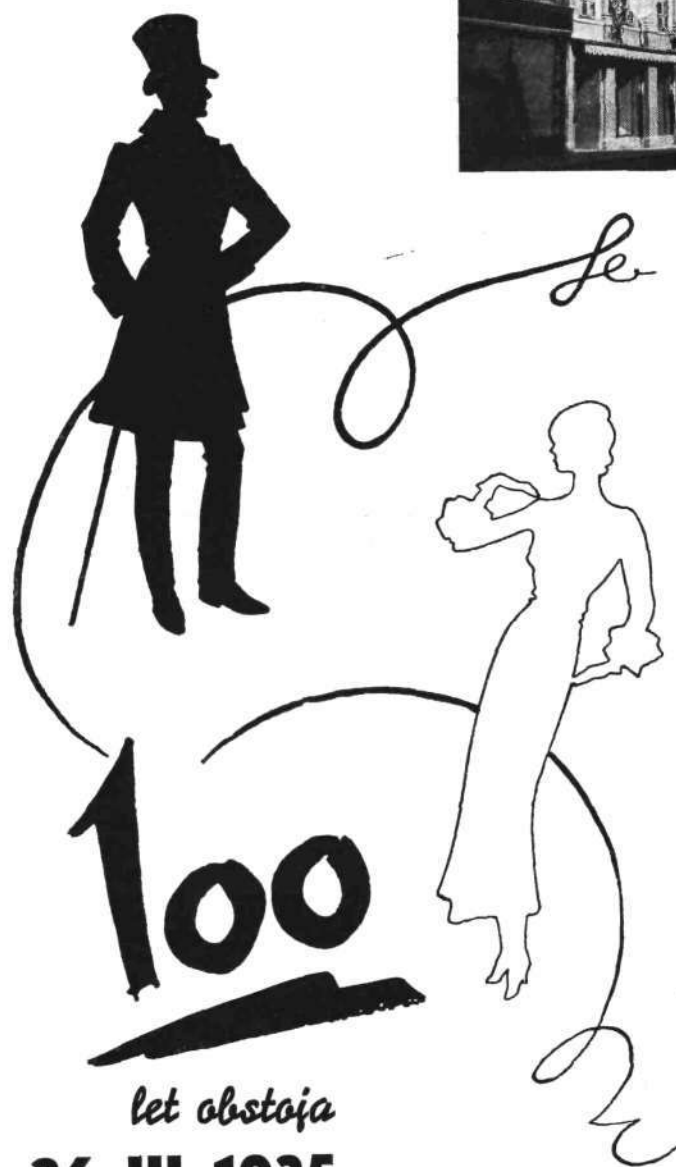
¹ August Paichel, lastnik hiše, stoječe na drugem skrajnem koncu Mirja na Rimski cesti, odkoder je segal njegov dolgi še danes obstoječi vrt z zidano ograjo vzdolž cele zapadne stranice Mirja do Rimskega zidu. Bil je dolgo časa edini ljubljanski zobozdravnik (pod Trančo), večinoma so drli zobe znani frizerji (Bukovnik, Nežič i. dr.).

Rihard Jakopič 1880

Josip Jakopič

let obstoja
26. III. 1935

MANUFAKTURNA VELETRGOVINA

F. Ks. Sawvan

LJUBLJANA
MESTNI TRG ŠT. 24

MODNE NOVOSTI
KVALITETA
SPECIALNE ZALOGE
VELIKA IZBIRA

kričal, vpil in se ves kadil, izprehajali tiho šepetajoči parčki, in je služilo to mehko pobočje temu in onemu, ko ni poznala ljubezen nobene mere več... Drugi dan smo opazili, da je bila tuintam ob zidu poležana trava, in kdor se je spoznal, je iz lahka ugotovil, da tam ni ležal samo eden, — a nas to ni zanimalo. Tudi Matevžetov ata teh ni motil. Mirjanski »Veseli vinograd« v vsej svoji tihi prešernosti! Kakor topel spomin na vso mladostno srečo mi sveti skozi mračno dobo sedanjosti! V te spomine pa pozvanjajo s svojo melodijo tisti stari trnovski zvonovi, ki jim jih ni para na svetu; tisti naši domači trnovski zvonovi! Brez teh zvonov in stare trnovske cerkve v ozadju bi Mirje sploh ne moglo živeti v mojih spominih.

Preko Mirja nas je vodila ob nedeljah in pa zvečer v majskih šmarnicah pot med polji in gredicami v trnovsko cerkev, in tedaj se mi je zdelo, da se je celo Mirje kakor na mah vse izpremenilo, da je postala ta »hiša norije« tisto minuto vsa praznična kakor del hrama božjega... Iz onih dveh vitkih stolpov — škoda za nje! — pa je donelo čez plan tako lepo in slovesno, kakor nikdar več pozneje...

Kje si danes, Mirje! Kaj so naredili iz tebe! Rimski zid je danes ves sfriziran, na Mirju samem pa so po oni usodni noči, ki je bila začetek konca našega Mirja (potres 1895), kmalu jele nastajati hiše, vile, palače, prav tako kakor za nunskim zidom in drugje na bivši — deželi. Mirje je bilo — obsojeno v oni noči na smrt — a mesto je jelo vstajati k no-

vemu življenju. »Dežela« se je pomaknila daleč ven, tja preko Viča: danes je že Vič dejanski del mesta. Kmalu se bo pričela tam, kjer je bil poleg Mirja moj drugi mladostni raj — pri Škandru na Brezovici... Preko našega Mirja so potegnili široko cesto, — edina nema priča je ostala še tam stara Matevžetova hiša, a tudi ta je že sredi vil potisnjena v — ozadje... Žalostno smo gledali v barakah in iz Jakopičevih zeljnih sodov v onih strašnih dneh ljubljanskega potresa z Mirja na ona dva vitka stolpa, ki sta bila z Mirjem vred v onih usodnih dneh zapisana nezasluženi — smrti. Ta dva vitka simbola našega Mirja mi pomežikujeta skozi nevšečno dobo naših dni, in kar prav je nekako, da je z njima vred izginilo tudi Mirje, ki si ga brez njih ne morem predstavljati... Kajti umaknila sta se s svetle pozornice drugima — vsaj za me — nemogočima, ki nimata s starim našim Mirjem nobenega stika.

Od »Mirjanske dežele« se je trgal rapidno kos za kosom, skoro se je znašel celo rimski zid, ta skrajna meja mesta, sam sredi vil, sredi mesta... Potoček ob Paichlovem zidu s svojimi vodnimi kebri se je nekam pogreznil, metulji, hrošči, martinčki so se prešeli bogve kam. O nekdanjem življenju, veselju ni ne duha, ne sluha: samo enkrat je bilo »Mirje«, kakor je bila samo enkrat naša — mladost. Samo enkrat... Fuimus! Bili smo celjski grofje — a nikdar več!

Ustanovljeno 1852

Ljubljana, Poljanska cesta štey. 8

Teodor Korn
(preje Henrik Korn)

Krovec, stavbni, galanterijski
in okrasni klepar, instalater
vodovodov in centralne kur-
jave, naprave strelododov,
kopališke in klosetne naprave

V STARI CUKRARNI

R. PETERLIN - PETRUŠKA

(Spomini na življenje ljubljanskega literarnega proletariata.)

Stojim na hodniku desetega stopnišča velike rdeče mestne hiše na Poljanah. Skozi okno četrtega nadstropja imam krasen razgled na vzhodni del Ljubljane notri do Golovca, po polju do Zaloga in posavskih vasi.

Prav blizu, takoj onstran šentpeterskega mostu, ob desnem bregu Ljubljanice se dviga v nebo gromadno, nerodno oblikovano telo mnogonadstropne »stare cukrarne«. V nji in v njeni najbližji okolici so se odigrali značilni in v marsičem usodni momenti iz življenja naše moderne.

Če prihajaš s šentpeterske strani, greš najprej mimo Žirovčeve hiše, v kateri je stanovala Župančičeva opevanka, Albertina (Breda), čez most na Ambrožev trg in po njem ob Ljubljani ter prideš skozi široko obokano vežo sprednjega gospodarskega dela cukrarne na prostrano, od treh strani z visokimi stebri zaprto dvorišče. Držiš se bolj desne strani, obideš vogal globoko notri pomaknjenega poslopja, pa si na drugem manjšem dvorišču. Dvorišče presekaš na levo počez, vstopiš skozi velika vrata v temno vežo in se vzpneš po položnih, širokih lesenih stopnicah v drugo nadstropje. Glavne stopnice peljejo dalje visoko, visoko gori pod streho, ti se pa obrneš na levo in greš po temnem hodniku, stopiš v kotu dve stopnici navzdol ter se pritipaš do vrat na desni strani. Odpreš jih in si v prostorni sobi s tremi okni, v kateri je umrl Dragotin Kette. Če pa stopiš od že omenjenih dveh stopnic dvakrat naravnost, pa zadeneš ob vrata sobice, kjer je umrl Josip Murn-Aleksandrov.

V oni prostorni sobi je stanovala študentovska mati Polonica Kalanova s svojimi sorodnicami, to manjšo je pa oddajala študentom. Kako jo že opisuje univerzitetni profesor dr. Ivan Prijatelj v predgovoru k »Pesmim in romancam« Aleksandrova?

»...Prišel sem k njemu v staro cukrarno na njegovo stanovanje, to je v ono *sobico*, ki je — lahko se reče — *iz nje izšla naša najmlajša literatura*. Sobica je to kakor zaboju. Do nje se pride skozi temo, in prav pred vratmi so stopnice navzdol, da čez — nje padeš. Sobica ima eno okno, a tako visoko, da samo glava dosega prve šipe. Zato se z ostalim telesom še bolj počutiš v zaboju. Ne vem kakšna je ta soba sedaj, ali jaz si je ne morem drugače predstavljati, kakor z dolgo komisno mizo, stoječo sredi zglozanega poda in preobloženo s knjigami, s katerimi se čisto mirno družijo različne pipe, škatlice za tobak, ovratniki in ovratnice in vrhu tega še kaka mala skodelica z ostanki sinočne večerje. Če pogledaš eno ali drugo teh knjig ali onih po policah, najdeš na tej ime Cankarja, na oni Ketteja, potem Župančiča in Murna. Vsi ti niso nikoli stanovali tu skupaj, ali vsi so prihajali semkaj kakor domov. In drugega niso prinašali sem in puščali tu kakor knjige, edino premoženje svoje, knjige povečini iz Reclamove knjižnice, a iz nje gotovo vse najboljše. Tu je živel ta literarni proletariat, dasi ne bogve kako zadovoljen s tem kvartirjem. A kdor je odšel od tu, se je moral zopet vrniti. Kette

Underwood neslišni

(Neiseless) pisalni stroj brez ropota, ki se je v mnogoletni rabi najbolje obnesel, dobavljamo takoj z zaloge.

Underwood

je zgradil prvi praktično uporabljivi pisalni stroj z vidno pisavo

Underwood Standard

je bil vzor mnogim posnemovalcem, a dosegel ga ni do današnjega dne nobeden

Underwood neslišni

be imel prav tako mnogo posnemovalcev, a dosegel ga ne bo nihče kakor ni Underwood Standard nihče dosegel

Underwood

največja tovarna pisalnih strojev na svetu, je do današnjega dne razposlala skoraj 5 milijonov pisalnih strojev, to je nekako polovico vseh, kolikor jih je v rabi na vesoljni zemeljski obli

Ta brezprimerni položaj na vsem svetovnem trgu je najboljši dokaz neprekosljivih prednosti stroja Underwood.

Kupujte samo izvorni Underwood, pa boste vedno zadovoljni.

LUDV. BARAGA, LJUBLJANA

Nebotičnik (Tyrševa cesta)

Telefon šte. 29-80

Kaj

vse

dobite

pri

nas?

Pletenine
trikotajo
damsko perilo
moško perilo
nogavice
rokavice
ovratnike
samoveznice
porcelan
steklo
kuhinjsko posodo
aktovke
damske torbice
predpasnike
nahrbtnike
kuhinjske potrebščine
turistovske potrebščine
otroške igračke
toaletne potrebščine
norimberško blago
damske plašče
čevlje vseh vrst
damsko konfekcijo
iz lastne tovarne

TRGOVSKA HIŠA ANT. KRISPER

Ljubljana, Stritarjeva ul. 1 - 3, Mestni trg 26

»JUGOSLAVIJA«

SPLOŠNA ZAVAROVALNA DRUŽBA

**Ravnateljstvo za Dravsko banovino
V LJUBLJANI**

Sklepa: 1. požarna zavarovanja, 2. življenjska zavarovanja, 3. nezgodna in jamstvena zavarovanja, 4. zavarovanja proti škodam zaradi tatvinskega vloma, 5. transportna zavarovanja, 6. zavarovanja proti škodam zaradi razbitja stekla, 7. avtomobilna zavarovanja ● Največja domača zavarovalna družba »Jugoslavija« je prevzela od »Graške vzajemne zavarovalnice« in od zavarovalnih družb »Feniks« (požarni oddelek) in »Franko - Hongroise« ves njihov kupčijski obstoj v naši državi. — Najnižje tarife
Takojšnja plačila škod

Posluje po vsej Jugoslaviji!

TELEFON ŠTEV. 25-71

PISARNA: TYRŠEVA CESTA 15

Dragotin Kette

Jos. Murn Aleksandrov

je obležal v Trstu v bolnišnici, a vstal je, se odpravil na pot in prišel v to sobico — umret. Tudi bolni Aleksandrov je hodil okrog, kljubujoč bolezni, a naposled je odložil popotno palico in se vlegel na posteljo, ki je na nji njegov prijatelj izdahnil svojo dušo ...»

Prvič sem bil v tem stanovanju spomladi leta 1899. Iz dnevnikov sem zvedel, da leži v stari cukrarni težko bolan prijatelj Dragotin Kette. Zjutraj zgodaj sem odšel iz Kamnika in jo mahnil peš proti Ljubljani. Čeprav sem spoštoval Ketteja kot največjega slovenskega pesnika po Prešernu, vendar ga nisem manj čislal kot starega, iskrenega in dobrega prijatelja, s katerim sem preživel marsikatero prijetno urico. Skupaj sva že bila večkrat v Ljubljani, v Novem mestu sva se pa naravnost podružila. Z Bojanom Drenikom ali z Žoržem je prišel k mojemu stanovanju, potrkal z dežnikom na okno in šli smo na izprehod kam v krasno novomeško okolico. Spomnil sem se med potjo tudi njegovega zadnjega obiska, ko sem ležal težko bolan v bolnišnici usmiljenih bratov v Kandiji. Kako me je tolžil! Zdaj pa leži bolan sam in bogve, če ga bom našel še živega.

Potrkal sem in v nekakem strahu vstopil. V desnem kotu pri oknu je ležal obrnjen proti vratom.

»Ali me še poznaš?«

Smehlja je mi je pokimal in stegnil v pozdrav svojo tenko roko.

Tiho in počasi mi je pravil, kako je živel pri vojaki v Trstu in kako se je prehladil na vajah v tržaški okolici. Držali so ga potem v bolnišnici toliko časa, dokler niso videli, da ne bo več za vojaka. Tedaj so ga odpustili. Pripeljal se je sem v Ljubljano k Polonici, dokler se ne popravi. Sicer je vse dobro, le v tilniku ga nekaj silno peče kakor žerjavica.

Ob postelji na stolu je stala skleda z mrzlo vodo in vanjo sem namakal brisačo in jo lahko ožeto pokladal pod vročo glavo bolnika, kar mu je za nekaj časa olajšalo bolečine ...

Nekako do treh popoldne sem ostal pri njem. Čutil sem, da ne bo več dolgo živel. Hudo mi je bilo po prijatelju in poljubil sem ga za slovo na čelo.

Ko sem bil že pri vratih, je še enkrat ponovil:

»Pa še kaj pridi!«

Seveda, seveda pridem še.

Drugi dan, 26. IV. 1899 je pa umrl.

Isto leto jeseni sva se dobila z Golarjem na kolo-dvoru, on se je pripeljal z Gorenjskega, jaz pa iz Kamnika. Iskala sva stanovanje, pa sem se spomnil Polonice v stari cukrarni. Najela sva ono malo sobico-zaboj.

Začela sva pravo bohemsko življenje. Živela sva večinoma od honorarja, ki sta ga nama nakazovala pokojna Keržič in Andrej Kalan za pesmice, črtice in podlistke v »Angelčku«, »Vrtcu« in »Slovencu«. Okoli Božiča se nama je pridružil stari Poloničin študent Josip Murn-Aleksandrov, ki se je vrnil z dunajske univerze v Ljubljano radi pomanjkanja sredstev. Za zadnji denar se je pripeljal še do Celja, odtam je pa krenil peš čez gore, mimo Dola nad Hrastnikom, kjer je učiteljeval njegov prijatelj-pesnik Janko Polák. Ta mu je postregel s pijačo, jedajo in denarjem, da se je lahko pripeljal do Ljubljane.

Sobica-zaboj je torej sprejela tudi tretjega, njej dobro znanega stanovalca.

Živeli smo zelo družno in bratovsko tako, da nam sobica ni bila nikoli, posebno pa še pozimi ne, pretesna in je marsikaterikrat dobil zavetja v nji tudi kak drug slučajan gost.

Po molčečem soglasju sva z Golarjem priznala Murna za svojega gospodarja. On je pazil, da je bila soba vedno topla in nama zakuril gašperčka pri vratih na vse zgođaj, ko sva bila še v postelji. Tam je sedel in nalagal drva in premog, kadil iz kratke pipice tobak, pomešan s suhim višnjevim listjem, in koval pesmice, ki nam jih je vselej pri zajutrkju prebiral. Od vseh strani je znašal najboljše knjige, ki so jih pozneje drugi prijatelji odnašali.

Toda prijatelj Aleksandrov ni skrbel samo za najino dušno, temveč tudi za telesno hrano. Skoraj vsak večer nama je prinesel iz sosedne velike sobe kaj za pod zobe. In tisto ni bilo navadno v kaki mali skodelici, kakor omenja dr. Ivan Prijatelj, ampak je bila največkrat skoraj zvrhana skleda, ki sva jo midva z Golarjem še isti večer izpraznila.

Josip Murn-Aleksandrov je tedaj služil pri drju. šušteršiču. Ob nedeljah je kadil viržinke in povabil semtertja tudi naju v ono znano gostilno v Kravji dolini, ali pa kam drugam na kozarček vina.

Ob dolgih zimskih večerih smo pa navadno igrali pri sosedih čevljarjih Antonu in Fronetu duraka dolgo v noč. Bila je čisto nedolžna otroška zabava.

Čez dan so prihajali k Murnu v goste poleg Cankarja in župančiča še drugi prijatelji in včasih smo poleg literarnih pomenkov napravili kar celo gostijo. Na primer tedaj, ko smo zapili v enem večeru ves Regalijev honorar, ki ga je dobil od »Ljubljanskega Zvona« za povest »Vzgoja«. Tedaj je Murn pripeljal nekega enoletnega prostovoljca Poljaka, s katerim je čital Mickiewicza. Ta nam je igral na kitaro, pel poljske pesmi in plesal krakovjak. Ko je prišla njegova ura, pa smo ga z vso tolpo spremili v belgijsko vojašnico — kar počez čez drn in strn je šlo, čez vrtove, zelnike in travnike.

V teh mračnih prostorih stare cukrarne so se pele najlepše pesmi, so se rodile najčudovitejše povesti, napisane in nenapisane.

V njih bo stara cukrarna živela še tedaj, ko ne bo od njenih temeljev več niti kamna na kamnu.

Naš pravi domači izdelek!

Ako potrebujete

tiskovine, kataloge, ilustracije, prospekte in se ne morete odločiti, v kakšni tehniki naj se izdelajo, se blagovolite obrniti na

Jugoslovansko tiskarno

V LJUBLJANI

Brzobjavni naslov:
JUGOTISKARNA LJUBLJANA

Umetniški grafični zavod
v katerem so zastopane vse
moderne grafične
panoge. — Vsa grafična
dela se izvršujejo lepo,
solidno in po zmerni ceni

BAKROTISK, OFFSET- IN
LITOGRAFSKI TISK
K L I Š A R N A
TISKARNA ZA KNJIGO-
IN UMETNIŠKI TISK

UČITELJSKA TISKARNA

V LJUBLJANI

FRANČIŠKANSKA ULICA 6

je najmoderneje urejena in izvršuje vsa fiskarska dela od najpreprostejšega do najmodernejšega. Tiska šolske, mladinske, leposlovne in znanstvene knjige v enobarvnem ali večbarvnem tisku. Brošure in knjige v mališč in največjišč nakladašč. Časopise, proračune, vabila, vizitke, jedilne liste, plakate. — Okusna oprema ilustriranišč katalogov, cenikov in reklamnišč listov. Lastna tvornica šolskišč zvezkov. Šolski zvezki za osnovne, meščanske in srednje šole. Risanke, dnevniki in beležnice. Use fiskovine za društva in šole (letake, lepake, izpričevala itd. dajte v tisk Učiteljski tiskarni! Zahtevajte cenike

SPOMINI NA SUHI BAJAR

L. 1915/16.

IVAN ROBIDA

Vojaško-zdravniškega kora z njegovimi agendami, odnosno količkaj odločilnih mest, se je med vojno polastila, kakor je to splošno znano, slavna alliance israelite. Dasi je za njene člane protekcija bujno cvetela in je bilo nerednosti in krivic več ko dovolj, pa moram vendar reči, da bi bilo lahko še mnogo, mnogo slabše, kot je bilo. V Ljubljani, kjer je kraljeval Geduldiger, sicer jako navihani in rentlačni gospod, v bistvu pa dobrohoten in uvideven mož, hujšega pritiska redno niti čutili nismo.

Ta gospod me je dal nekega dne poklicati k sebi in mi je dejal: »Za jutri sem te komandiral k neki eksekuciji. Saj si zdravnik za živce, torej ti to menda ne bo škodovalo.«

S tem je bila moja usoda v svojstvu eksekucijskega zdravnika, ali bolje rečeno, mrliškega oglednika, odločena. Pred mojim nastopom se je baje izvršila samo ena eksekucija, jaz sem prisostvoval dvanajstim in ena je bila, če sem prav informiran, še za menojo. Za več jih vsaj jaz ne vem. Kajti odkar je počil dr. Adler velikega državnika grofa Stürgka, je bilo konec krvavih sodb vsaj v etapnem zaledju, odnosno v Ljubljani. Kako je prišlo do te posledice, še danes ne vem; dejstvo pa je, da je s Stürgkovo smrtjo divjanje prekega soda prestalo.

Pozno zvečer tistega dne, ko sva se razgovarjala z dr. Geduldigerjem o moji določitvi za eksekucijskega zdravnika, mi je prinesla ordonanca dvoje vabil za drugi dan: eno h glavni razpravi proti obtožencu Butali za dopoldanske ure, in drugo k eksekuciji istega obsojenca za 3. uro popoldne pred šentpetrsko vojašnico. Mislim sem, da se je pripetila napaka, a že drugi dan in pri vseh poznejših primerih, bodisi da sem bil k sodišču vabljen ali ne, sem spoznal, da je razprava gola formaliteta, in da je obsodba na smrt že dan prej sklenjena stvar. Spominjam se samo na dva primera, pri enem, pri katerem sem dobil obe vabili, a so obtoženca navzlic faktučni obsodbi dan preje, vseeno oprostili; in pri drugem, kjer je izjemoma naknadno došlo pomiloščenje naravnost na strelišče, kjer je čakal na obsojenca že dopoldne izkopani grob. Seveda sta bili to izjemi. Normalno so sodbo tudi že prej ta dan predložili pristojnemu poveljstvu v potrdilo, odnosno v pomiloščenje. Ali v splošnem je bilo tako: kdor je bil aretiran, je bil tudi obtožen, in kdor je bil obtožen, je bil tudi obsojen. Kajti izključeno je bilo, da bi sodni izreki, podani od četnih oficirjev, komandiranih k sojenju, ne bili soglasni, zlasti, ker so avditorji v strahu, da jih ne pošljejo kot navadne komatante na fronto, storili vse, kar so mogli, da so pripravili »soditelje« do smrtnih obsodb, posebno ker je vse količkaj dvomljive razprave nadzoroval, odnosno jim tudi prisostvoval in kontroliral pri njih svoje »podanike« mož naravnost sadišnega razpoloženja, polkovnik-avditor Bubelik. Pretiti in groziti bolj ali manj prikrito ali dostikrat tudi naravnost oficirjem-soditeljem, avditorjem, in terorizirati žandarje, vojake in priče, je bila tej podli, krvi žejni kreaturi vsakdanja potreba. Celo izvedencem, katerih presoje mu niso ugajale, ni prizanašal. Meni je

Lekarna »Pri angelu«

Dr. G. PICCOLI

Ljubljana

Tyrševa (Dunajska) cesta 6

Nasproti neboščnika

Telefon števil. 28-35

Najmoderneje urejena lekarna

~ Velika zaloga tuzemskih in

inozemskih specialitet ~

Oddajajo se zdravila na recepcije za vse bolniške blagajne ~

Izdeluje malinovec najboljše

kakovosti (na malo in na veliko)

~ Vedno v zalogi: najfinejše

sveže norveško ribje olje

Naročila točno po povzetju

Doto za Vašega otroka
in prihranke za Vašo starost
Vam pripravi **z življenjsko
polico**

SLAVIJA

JUGOSLOVANSKA
ZAVAROVALNA BANKA
V LJUBLJANI

TELEFON 2176 in 2276

● Zavarujte tudi proti
ognju, nezgodam, ropu
i. t. d.

Kriza denarja na višku

Res je: morda ni bila potreba po produktivnem kapitalu, ki naj bi razgibal oslABLJENO gospodarstvo, nikdar večja kakor dandanes. Na pomoč od zunaj, na tuji kapital pa ne smemo računati.

Pomagati si moramo sami, tako da zbiramo in množimo domači kapital, kar storimo s pametnim varčevanjem. Pametno pa varčuje tisti, ki se odreče različnim zabavam in užitkom, ki niso neobhodno potrebni. Na ta način si lahko vsak, zlasti pa še tisti, ki ima stalne dohodke, prihrani nekaj denarja, ki ga pa ne sme hraniti doma — bil bi to mrtev kapital — ampak ga mora izročiti zavodu, ki mu da zadostno jamstvo, da bo denar dobro naložen in da ga z obrestmi vred dobi nazaj, ko ga bo rabil.

In da omilite vse te razmere s svojim sodelovanjem, se obrnite na domač zavod, na zavod, ki je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji, ki ima nad 420,000.000 Din vlog in nad 11 milijonov dinarjev rezervnih zakladov, ki ima za pupilarne naložbe, sodno depozitni oddelek, ki za varčevanje mladine izdaja domače hranilnike, kjer so za pošiljanje denarja po pošti strankam na razpolago položnice, kjer za vse vloge jamči mestna občina ljubljanska z vsem svojim premoženjem in vso davčno močjo! Tak zavod je

Telefon 2016 in 2616

Poštno ček. rač. 10.533

**Uradne ure za stranke
od 8. do 12.1/2 ure**

Mestna hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, Prešernova ul. 3

ponovno na prav rovtarski način povedal svoje mnenje, ter mi tudi pretil z ovadbo in preiskavo ter me dvakrat tudi spravil v prav prekarno situacijo, osobito za oficirja slovanske narodnosti. Posebno v enem primeru, v katerem je poštenjak Bubelik, če možno, še bolj brutalni zverini, tedanjemu namestniku armadnega poveljstva, ki pa je imel pravico pomiloščevanja, polkovniku Landwehr-ju, naravnost obljubil, da bo dal neko totalno pijano muho, obtoženo vseh mogočih alkoholskih avantur — brezpogojno ustreliti. To sem pa s svojo podano presojo preprečil, tako da ni prišlo do soglasne sodbe in ni mogel Bubelik vztrajati pri svoji dani besedi. Divjal je sicer, a pomagalo ni nič ne hruljenje ne penasto rohnenje ne grožnje ne v nevarnost spravljena domovina. Sicer sem pa prisostvoval, kjer sem bil v prekosodnem postopanju že poklican kot izvedenec, skoro vedno samo za parado. In koliko važnosti so polagali odločujoči oficirji na izrek sodišč, če jim niso sodila pravilno v sistem, kaže najbolj tale primer: Po neki obsodbi je nesel pristojni avditor akt k že omenjenemu Landwehr-ju v podpis, ter po svoji dolžnosti ponižno pripomnil, da obsojenca sodni stol priporoča soglasno v pomiloščenje. Na to Landwehr osorno odvrne: »Mar sem vas kaj vprašal?« ter podpiše, ne da bi se le za senco informiral o zadevi, hladnokrvno smrtno obsodbo.

A vrnimo se sedaj s stranske poti na glavno cesto našega pripovedovanja, k vojaški eskorti, po številu kakih 80 mož, ki se je postavila pred šentpetersko vojašnico, kjer sta bila na levi v pritličju nastanjena vojnopoljska straža in arest. Iz tega nesrečnega kraja

Ako si želite urediti svojo knjižnico po lasnem okusu, se blagovolite obrniti na knjigoveznico in galanterijsko delavnico

Matko Pogacnik

Ljubljana
Kongresni trg št. 12

Okvirenje slik po najnovejših vzorcih Vam oskrbimo najsolidneje in najceneje!

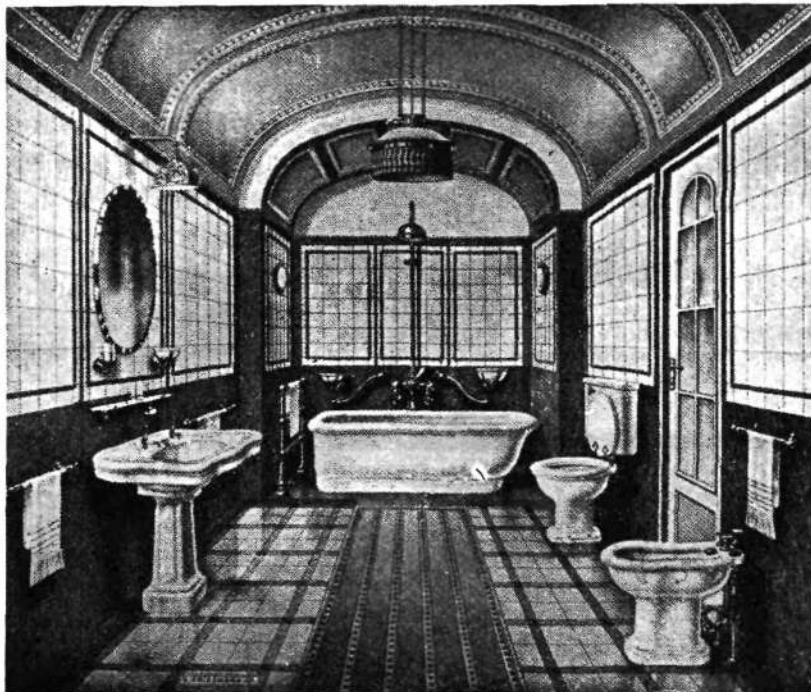
L. M. ECKER - SINOVA

LJUBLJANA
SLOMŠKOVA UL. 4

Stavbinska, galanterijska in ornamentalna kleparnica, pokrivanje streh z lepenko in lesnim cementom, naprave strelovodov. Oblastno dovoljeno podjetje za izvrševanje vodovodnih del in sanitarnih naprav

TELEFON INTER. 2933

POŠTNO ČEKOVNI
RAČUN ŠTEV. 16.717

Bata in

Okoli tvorniških zgradb so urejeni lepi angleški travniki. — Vodstvo polaga veliko važnost na estetsko lice notranjosti in zunanosti delovnih prostorov in tako vzgaja v sodelavcih smisel za lepoto njihovega izdelka

Direktor tvornic Bat'a - Borovo, g. Toma Maksimović razkazuje tvornico skupini naših častnikov

V enolični sremski ravnini, posejani s koruzo ali pšenico, iznenadi popotnika na progi Vinkovci—Subotica za ta kraj popolnoma tuja naselbina, ki se razprostira okoli železniške postaje Vukovar-Predgradje. Saj so bila tu še pred tremi leti prostrana, za nas, ki smo vajeni gora, nepriljučna polja in pašniki. Ogromne njive in še večji pašniki s čredami ovac se vrstijo ob železniški progi. Naenkrat pa zadenemo na naselje, zgrajeno v popolnoma drugačnem slogu, ki se med seboj razlikujejo bolj ali manj samo po številu prebivalcev.

To je Borovo, prav za prav del Borova. Stara vas leži dobra 2 km ob Donavi navzgor, podobna vsem drugim vsem v Sremu. Neposredno v bližini postaje, kjer Donava izpremeni svojo severno-južno smer in krene proti vzhodu, je zraslo malo, lično mestece. Tu je na bivših pašnikih zgrajena tvornica gume in obutve »Bata«, največja te stroke v Jugoslaviji, v trikotu, ki ga tvorijo Donava ter progi Vinkovci-Subotica in Vinkovci-Vukovar-Šid. Na drugi strani proge pa so med vrtovi in nasadi lepe stanovanjske hišice — naselje za nameščence tvornice.

Zakaj je ravno ta kraj izbran za sedež ene največjih jugoslovanskih industrij?

Odločujočo vlogo pri izbiri mesta je igrala izredna lega glede na prometna sredstva. Na obali največje srednjeevropske plovne reke Donave, na glavni železniški progi samo nekaj kilometrov oddaljeno od železniškega križišča Vinkovcev, na direktni mednarodni zračni progi Dunaj—Beograd—Orient leži Borovo, pred tremi leti še neznatna vasica. Danes ni znana samo po vsej Jugoslaviji, ampak je zaznamovana kot obvezno letališče za mednarodni zračni

je vodila navadno samo ena pot: do vojaškega karéja pred kasarno in ž njim potem na Suhi bazar. V dopoldanskih urah se je vršila tista navidezna razprava pri vojnopoljskem sodišču, ki je imela končati vedno okrog poldneva, nakar so pri odprtih vratih in oknih med raznimi, precej smešnimi ceremonijami proglasili sodbo, kakor povedano, navadno smrtno obsodbo, za katere izvršitev so pa nastavili 3. popoldansko uro, ker se je morala po zakonu pri obsodbah po prekem sodu izvršiti kazen po preteku dveh ur. Pri razglasitvi bi moral sodelovati tudi trobec. Pa ker jih ni bilo, je šlo, dasi nekoliko manj smešno-resno, brez njih.

Prav tako bi moral eksekucijski karé voditi sodnik-avditor na konju, ž njim hoditi še zapisnikar i. t. d., kareju slediti zdravnik. A tak spreved so priredili iz meni neznanih vzrokov samo izpočetka. Ali avditorji niso imeli konj, ali so bili drugi vzroki merodajni; jaz samo vem, da od tedaj naprej nisem dobil nobenega poziva več pred sodišče, odnosno pred šentpetrsko vojašnico, ampak vse naravnost na morišče. En sam pot sem korakal, pa bi bil še tedaj skoraj prišel ob pete. Kajti korakati sem moral na keji detašmana, in sem bil tako izročen na milost in nemilost vsej ob njim in za njim deroči poulični drhali, ki je

Borovo

promet. Ogromni kompleksi zemljišča, nekdanja last Srpske patrijaršije, omogočajo podjetju razširjanje tvornice in naselja.

Značilen je način stavbe tvorniških objektov. Vse zgradbe so zidane na enaki površini 80×20 m. Povsod železobetonski, kombiniran s steklom. Vsaka zgradba je razdeljena v tri ladje s trinajstimi polji. Presledki med stebrišči so izpolnjeni samo spodaj z opeko, vse ostalo je okno. Posebno krasen je pogled v zimskih večerih na razsvetljene objekte, ki iz daljave dajejo vtis, da vise v zraku. Na ta način ima vsak prostor v tvornici obilico svetlobe. Prostori za delavnice in pisarne so popolnoma enaki, ne dela se nikakoli razlika. Isti higienični pogoji za duševnega kakor za ročnega delavca. Povsod, tudi v skladiščih, je uvedena centralna kurjava in vodovod.

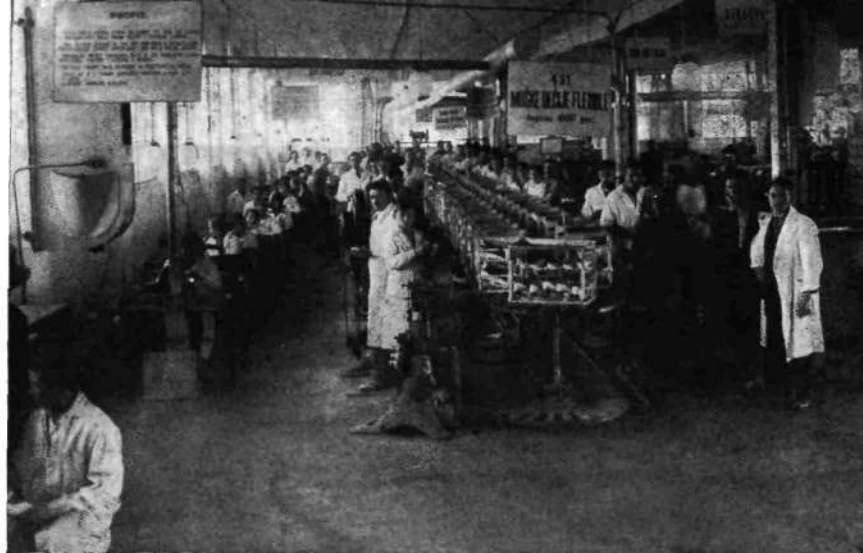
Ulice pred tvornico in med zgradbami so asfaltirane. Okoli vsake zgradbe so urejeni parki z angleško travo in mladimi drevesi. Čistota vlada povsod zunaj in znotraj prostorov. Kamor se ozre oko, vidi napise. Svarilne glede naprav, poučne in vzgojevalne. Na vsakem koraku se skuša nameščenca opozoriti na to, da s kar najmanjšim telesnim naporom, kar najbolj varno in kar najbolje izvrši svoje delo v korist sebi, podjetju in odjemalcu. Napisa »Čas je zlato« ne vidite, pač pa »Dan ima 86.400 sekund« — »V hitrosti je sila« — »Drugih se ne bojimo, pač pa sebe« — »Kdo prej in kdo bolje« itd. Dominira pa vedno izrek, ki ga opaziš že na zidu okrog tvornice, »Naš odjemalec — naš gospodar«.

Tako je vsa vzgoja sodelavcev v vseh oddelkih podjetja usmerjena k službi odjemalca, za Bato edino merodajnemu kritiku njegovega dela.

pritiskala brezobzirno naprej ter neusmiljeno stopala po mojih petah.

Dočim se torej v tem pogledu predpisov niso držali, so pa strogo gledali na to, da je dobil vsak obsojenec, in to proti svoji volji, duhovnika, ki ga je moral spremljati na morišče in vzdržati pri njem do njegove smrti.

Eksekucijski detašma je bil formiran v karé: polovica pred, polovica za delikventom in duhovnikom, oba pa so flankirali oni štirje, za eksekucijo že izbrani in določeni strelci, korakajoč ob njima na desni in levi z že nabitimi puškami, brez bodal, dočim so

Pogled v eno izmed delavnic Bat'ove tvornice v Borovu. V vsakem stroju je vdelan motor. Brez transmisij. — Veliko svetlobe in čistote je pogoj za uspešno delo

Vsak dan obiskujejo ekskurzije šolske mladine tvornice v Borovu. Privlačnost za deco so pri takih prilikah vedno Bat'ovi balončki

imeli vsi ostali vojaki natakknjene bajonete. Poveljeval je detašmanu vedno kak četni oficir, ponavadi kak višji poročnik. Ta je privedel tudi karé z obsojencem na Suhi bazar, kjer smo zbrani v sodišče: avditor, zapisnikarji, par oficirjev in zdravnik, pričakovali pred prestrežnikom (Kugelfang) na platišču, oddaljenim kakih 400 korakov od strelne barijere, od Dolenjske ceste k nam navkreber sopihajoči žalostni sprevod.

Kar pišem, pišem po spominu; kar sem imel zapiskov in slik, sem jih že pred več nego desetimi leti izposodil, ne da bi mi jih pozabljeni prijatelji vrnili.

TELEFON ŠT. 27-55

TISKARNA SLOVENIJA

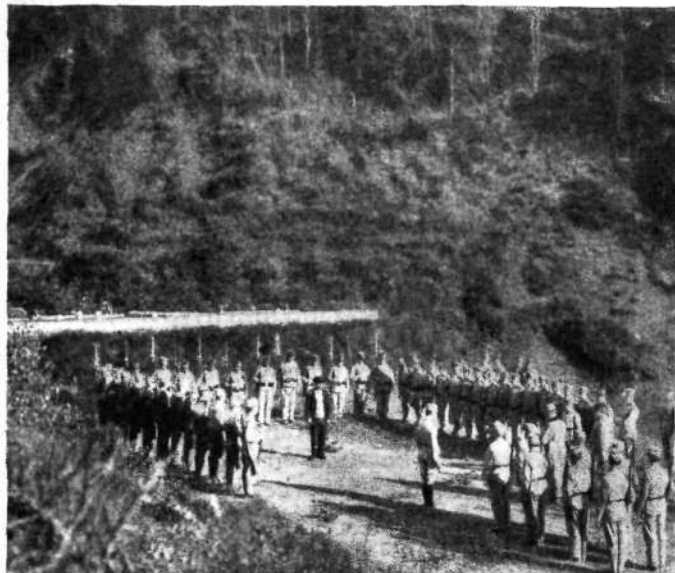
Tiska poslovne in trgovske tiskovine, pisma, račune, kuverte, **DRUŽBA Z O. Z.** cenike in prospekte, plakate in letake ter vse druge tiskovine v eni ali več barvah. Časopisi, revije, knjige in brošure. Posebnost: vzbokli (reliefni) tisk za pisemski papir, vizitke itd. Založba in zaloga renomiranega Beležnega koledarja z domnevno vremensko napovedjo v posameznih mesecih

LJUBLJANA

WOLFOVA ULICA 1

Danes jih nimam nikjer več iskati. Naposled pojde tudi tako, edino z imeni mi gre navzkriž, kar je umevno, saj je odslej poteklo dobrih 18 let, torej doba, v kateri mogó pobledeti dokaj ostre slike, osobito pri človeku, ki ni bil več dovelj mlad in svež, ko jih je doživljal in ki se je vrh tega še postaral. Uvaževati je pa tudi, da je vojni vrvež deloval dan na dan s tako mogočnimi vtiski in to v toliki množini, da so drug drugega preslikavali, prekriževali in oslabljevali, in da sicer najglobočji, najkrutnejši, najmo-

gočnejši niso zapuščali tistih globokih brazd in vrisov, kakor bi jih bili zapustili sicer. Vojna, prvovrstna uničevalka vseh kulturnih dobrin, kruto realizirana negacija vseh v splošni veljavi stoječih etičnih človečnostnih načel in takšnega čuvstvovanja — je vrednost človeškega življenja ponižala na ničlo. Tako v oceni tujega in menda tudi lastnega življenja, nas je spremenila v neizbegljivo usodo vdana bitja. Iz te miselnosti in iz tega čuvstvovanja mi je tudi edino možno umeti in si razlagati, da so se ljudje udajali v neizbežni kizmet, pa bodisi, da jim je bilo giniti v bobnečem ognju med tulečim rjojenjem velikokalibrskih granat, grozovitimi raztreski min, zlokobnim peketanjem »mrtvaških ragelj«, med perfidnimi meglami strupenih plinov — ali ko so obupanim materam po vrsti ubili prvega, drugega, tretjega in tudi celo četrtega in petega sina — in prav tako tudi, ko so, pogledano s splošno človeškega stališča, drugi nesrečneži zopet iz večine za ničevost korakali na morišče, da nastavijo svoja čela in svoje prsi neusmiljenim svinčenkam in svoje vratove sramotnemu konopcu več ko dvomljive državnobrambne vednosti. Komaj senco razmučenosti, težkih notranjih bojov, groze, razdvojenosti in slabotnosti, seveda tudi ne protesta nisi opazil na nobenem obsojencu. Najmanj vsi so umirali in umrli brez hrupa, vdani v neizprosno usodo, mirno ali vsaj dostojno, največ izmed njih pa naravnost, kakor junaki. Večina junaštev v fronti, priznanih in nepriznanih, temelji na situaciji, lahko jo podpira tudi mentaliteta, ideologija, značaj, temperament, vzgoja in še druge kvalitete — toda smrt je za bojevnika v zakopih vendarle samo možna in

Na Suhem bazarju: Čitanje smrtne obsodbe

Na drobno! - Na debelo!

Najceneje in najbolje kupite vse prvovrstne

vrvarske lastne izdelke

motvoz, žimo, volno,
afrik, nepremočljive
konjske plahte itd.

samo pri

**PRVI KRANJSKI VRVARNI
IN TRGOVINI S KONOPNINO**

IVAN N. ADAMIČ

LJUBLJANA, SV. PETRA CESTA 31
TELEFON 2441

MARIBOR, VETRINJSKA ULICA 20
TELEFON 2454

CELJE, KRALJA PETRA CESTA 33

Vsa Slovenija

in velik del ostalih dežel kraljevine

Jugoslavije

se opozori na Vaše podjetje,
ako

stalno oglašuje v

najstarejšem jutrnjiku

»SLOVENCU«

V 62 letih obstoja se je naš dnevnik razširil
med vse plasti naroda ter postal vodilno
glasilo njegovo.

»Slovenčeva« dnevna naklada se je
dvignila do 20.000 izvodov, ob nedeljah
ga pa čita mnogo nad 30.000 slovenskih
rodbin.

Mesečna naročnina Din 25.-. Naročila
sprejema in daje vsa zaželena pojasnila

Uprava »Slovenca«
Ljubljana
Telefon 29-92

bodisi za devetindevetdeset - odstotno verjetna; tako
gotova in neizbežna kakor pri justifikaciji pa ni. Moje
domneve so bile napačne: slabičev, omahujočih in
milosti prosečih, rotečih kogarkoli za rešitev, ni bilo
med njimi.

Kot psihiater sem imel priliko v dolgih letih svo-
jega poslovanja videti veliko število grozavostnih
psihoz, skoro vedno na temelju težkih depresij te ali
one provenience, ko so se bolniki, na neznanski grozi
trpeči, smatrali obsojene na smrt, in so obupani jadi-
kovali pri jutrnjih vizitah, češ, da so ljudje celo noč
pod okni zanje gradili usmrtilne odre, znašali grmade,
postavljali vislice.

(Dalje prihodnjič)

K STOLETNICI ROJSTVA JOSIPA STRITARJA

ki jo bomo praznovali prihodnje leto, prinašamo po-
snetek uspelega pesnikovega portreta, delo našega v
Pragi živečega kiparja Alojzija Gangla. S tem opo-
zarjamo naša kulturna društva in vso javnost na to
umetnino in na bližajoči se jubilej »centralne postave
slovenske literature«.

Ali se bomo hvaležni Slovenci oddolžili Stritarju
recimo v Tivoliju, in tako začeli z njim vrsto spome-
nikov v bodočem »literarnem gaju«?

A. Gangl: Josip Stritar

3.000

marljivih saradnika
proizvode dnevno

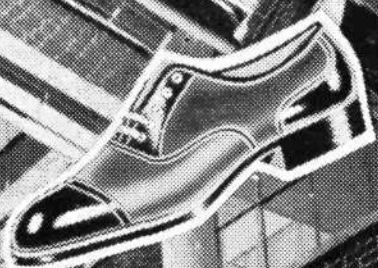
100.000

pari dobrih i jefti-
nih cipela

Rata

Najveće jugoslavenske tvornice,
gume i obuće

BOROVO

Rata

Bez odgovornosti nema uspeha

Rata

